

ความกตัญญูทเวทิตาธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดสันติภาพในสังคม
GRATITUDE THANKFULNESS FOR TO PROMOTE PEACE IN SOCIETY

พระมหาสากล สุภรเมธี (เดินชาบัน)
Phramaha Sakol Doenchaban
บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
E-mail : Shriprachya@gmail.com

บทนำ

ความกตัญญูในพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง การรู้อุปการะที่บุพการีทำไว้ก่อนแล้วทำการตอบแทนบุญคุณ แสดงความกตัญญูต่อบิดามารดาด้วยการบำรุงเลี้ยงดูทำให้เกิดความสบายใจ อีกทั้งยังหมายถึงบุคคลรอบๆตัวของเราด้วย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่เพียงลำพัง ดังนั้นสังคมจึงจำเป็นต้องมีความสุขเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของมนุษย์ ความกตัญญูทเวทิตาธรรมนั้น สามารถทำให้สังคมมนุษย์นั้นเป็นสังคมที่มีความสงบสุขได้ เพราะความกตัญญูนั้นสามารถรักษาและประคับประคองจิตใจของมนุษย์ในสังคมให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีได้เพราะหลักกตัญญูทเวทิตาธรรมนั้นได้เน้นย้ำให้มนุษย์คำนึงถึงความดีของคนรอบข้างที่มีและให้มนุษย์คำนึงถึงการทำความดีกับคนรอบข้าง เพราะฉะนั้นแล้ว เมื่อคนในสังคมนั้นคิดดีและปฏิบัติดีต่อกัน สังคมนั้นก็ย่อมมีแต่ความดี และเป็นสังคมที่ดี และเป็นสังคมที่สงบสุขในที่สุด เมื่อกล่าว

สรุปโดยรวมแล้ว กตัญญูทเวทิตาธรรมนั้นไม่ได้จำกัดแค่มนุษย์ปฏิบัติกับมนุษย์เท่านั้น กตัญญูทเวทิตาธรรมยังสามารถนำไปปฏิบัติกับสัตว์ สิ่งของและธรรมชาติได้อีกด้วย ทั้งนี้ เมื่อมนุษย์รู้จักการปฏิบัติกตัญญูทเวทิตาธรรม ตั้งแต่กับมนุษย์ด้วยกันไปจนถึงกตัญญูต่อสัตว์และธรรมชาติแล้ว สังคมนั้น ๆ ก็จะเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความสงบสุขและความสมบูรณ์ อันจะนำไปซึ่งพัฒนาการขั้นที่สูงขึ้นของจิตใจมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ ต่อไป

ความเป็นมา

การปฏิบัติตามหลักกตัญญูทเวทิตาธรรมนั้นจำเป็นที่จะต้องเริ่มปฏิบัติกับคนใกล้ตัวเสียก่อน ทั้งนี้ในอดีตคนเรามักมองกันว่าหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุด ได้แก่ ครอบครัว แล้วก็เอาใจใส่ดูแลแต่ครอบครัวของตัวเองให้เจริญก้าวหน้าไม่เหลียวแลกลุ่มคนที่อยู่รอบข้าง สังคมของเราถึงได้อ่อนแอตลอดมา ทั้งนี้ ความกตัญญูในจิตใจคนในสังคม

เรานั้นแท้จริงแล้วไม่ได้หายสาบสูญไปไหน แต่ยังคงฝังอยู่ในจิตใจของคนเราลึก ๆ หากเพียงแต่ว่าคนเรานั้นได้นำเอากิเลส ตัณหา ที่ก่อให้เกิดปัญหาอันจะนำพามาซึ่งความทุกข์มาสั่งสมไว้ภายในจิตใจและทั่วมุมจิตสำนึกถึงความกตัญญู นั้นไปด้วย สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในปัจจุบันนี้เท่านั้น แม้ในสมัยพุทธกาลก็เป็นมาแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสพระธรรมเทศนาเรื่องทิส ๖ เอาไว้ในสังคาลกสูตร ในพรรษาที่ ๑๖ แล้วใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จนกระทั่งครอบคลุมไปทั่วแผ่นดินชมพูทวีปในเวลาต่อมา ทิส ๖ คือ หน่วยของสังคมที่เล็กที่สุด สำคัญที่สุด ทรงอำนาจที่สุด หากบุคคลในแต่ละทิส ปฏิบัติตนตามหน้าที่ ซึ่งมีอยู่ประจำทิสได้ สมบูรณ์จริง ๆ แล้ว ย่อมสามารถที่จะจุดสังคมส่วนใหญ่ให้เจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรมได้อย่างชนิดฉับพลัน ทั้งนี้ ทิส ๖ ของใครก็ประกอบด้วยตัวของคนนั่นเองเป็นแกนกลาง แล้วแวดล้อมด้วยบุคคล อีก ๖ กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีความสัมพันธ์กับตัวของเขาตามฐานะและหน้าที่ที่แตกต่างกันไป

ความกตัญญูทเวที่ต่อครอบครัว

บุรุษทิมทิส ทิสเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา คุณพ่อคุณแม่เป็นผู้มีอุปการคุณคนแรกของเรา เพราะว่าท่านก้าวเข้ามารับผิดชอบต่อชีวิตของเราก่อนใคร ๆ ในโลกและทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะ

ชีวิตเลือดเนื้อ รวมทั้งความเป็นคน เราได้มาจากท่านทั้งนั้นพ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิด แก่ลูก เลี้ยงดู ปกป้องและรักษา พ่อแม่ที่เป็นพ่อแม่ที่แท้จริง เมื่อให้กำเนิดลูกแล้วจะไม่ทอดทิ้ง ถึงแม้จะประสบความลำบากยากจนลำเค็ญสักเพียงใดก็ตามก็ไม่ทอดทิ้งลูก กลับคอยป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดแก่ลูกเมื่อมีเหตุสุดวิสัยที่จะป้องกันได้ เช่น ต้องประสบภัยคือความเจ็บไข้ได้ป่วย พ่อแม่ก็ไม่ทอดทิ้งพยายามทำการรักษาพยาบาลด้วยตัวเองบ้าง หากหมอรักษาบ้าง บางครั้งพ่อแม่ต้องทำงานหนัก อาบเหงื่อต่างน้ำ ยอมอด ยอมทนเพื่อลูก ต้องการให้ลูกได้ศึกษาเล่าเรียน มีความรู้ ความฉลาดเท่าทันคนอื่น

นอกจากจะให้กำเนิดเลี้ยงดู ปกป้องรักษาลูกแล้ว ท่านทั้งสองยังมีจิตใจที่ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม ๔ อัน ได้แก่ เมตตา ความรักใคร่สนิทสนม ความกรุณาปรานี ความสงสารในเมื่อมีความทุกข์ยากเดือดร้อน มุทิตา พลอยยินดีในความสำเร็จของลูกด้วยความจริงใจ และอุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อลูกมีการงาน ทำสามารถเลี้ยงตนและครอบครัวได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงจัดให้ท่านทั้งสองมาอยู่ข้างหน้า เป็นทิสเบื้องหน้าของเรา บุตรธิดาพึงปฏิบัติกตัญญูทเวที่ตาแก่ มารดาบิดา ดังนี้

- ๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ
- ๒) ช่วยทำกิจของท่าน

๓) ดำรงวงศ์สกุล

๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับ
ความเป็นทายาท

๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญ
อุทิศให้ท่าน

ทักษิณทิส ทิศเบื้องขวา ได้แก่

ครูอาจารย์ ครูบาอาจารย์เป็นบุคคล
สำคัญกับชีวิตของเราอีกท่านหนึ่ง เพราะ
ท่านสอนเราตั้งแต่ให้รู้จักการอยู่ร่วมกัน
เป็นหมู่คณะ ให้รู้จักการรักษาเนื้อรักษา
ตัวให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ตลอดจน
สอนให้รู้จักการทำมาหากิน ท่านจึงเป็น
ทักษิณบุคคล คือ บุคคลที่พวกเราต้อง
เคารพกราบไหว้บูชา ครูอาจารย์เป็นผู้
ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้ ไม่ว่าจะ
ระดับไหน ชั้นไหนก็ตาม เรียกว่าท่าน
สอนให้เรามีความรู้ความสามารถ
ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม นำ
คุณธรรมและจริยธรรมไปใช้เป็น
เครื่องมือป้องกันตัวเอง นำความรู้
ความสามารถไปใช้เป็นเครื่องมือในการ
ประกอบอาชีพการงาน ครูอาจารย์นับได้
ว่าเป็นครูคนที่สองรองจากพ่อแม่ ศิษย์พึง
ปฏิบัติกตัญญูกตเวทิตาแก่ครูอาจารย์
ดังนี้ ๑) ลูกต้อนรับแสดงความเคารพ ๒)
เข้าไปหาปรนนิบัติรับใช้ ๓) ใฝ่ใจเรียน ๔)
ปรนนิบัติ ๕) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

ทั้งนี้ยังมีวิธีปฏิบัติกตัญญูกตเวทิต
ต่อครูอาจารย์และยังมีเรื่องเล่าอีก
มากมายที่ผู้เป็นศิษย์ได้กระทำเพื่อตอบ
แทนแก่บุญคุณของครูอาจารย์

ปัจฉิมทิส ทิศเบื้องหลัง ได้แก่

สามีภรรยา ถ้าตรงกลางเป็นผู้ชาย ทิศ
เบื้องหลังก็เป็นภรรยา ถ้าตรงกลางเป็น
ผู้หญิง ทิศเบื้องหลังก็เป็นสามี ทั้งนี้ ไม่ว่าจะ
จะเป็นหญิงหรือชาย ถ้าได้มีคู่ครองแล้ว
ให้ถือว่าคู่ครองของเรา เป็นเสมือนคน ๆ
เดียวกันกับเรา และเป็นคนที่ช่วยแก้ไข
ปัญหาชีวิตให้กับเรา พระสัมมาสัมพุทธ
เจ้าทรงนำภรรยาหรือสามีมาไว้ข้างหลัง
เพราะไม่ว่าจะเป็นสามีหรือภรรยา ซึ่งบาง
ทีก็ก่อบุตรขึ้นมาอีก ล้วนถือว่าเป็นกำลัง
เสริม เป็นผู้ติดตาม คอยสนับสนุนช่วย
เหลืออยู่ข้างหลังทั้งสิ้น เนื่องจากเรื่อง
บางเรื่องไม่สามารถทำแทนกันได้ สามีพึง
ปฏิบัติกตัญญูกตเวทิตาแก่ภรรยา ดังนี้

๑) ยกย่องสมฐานะภรรยา

๒) ไม่ดูหมิ่น

๓) ไม่นอกใจ

๔) มอบความเป็นใหญ่ในงาน
บ้านให้

๕) หาเครื่องประดับมาให้เป็น
ของขวัญตามโอกาส

**ภรรยาพึงปฏิบัติกตัญญูกตเวทิตาแก่
สามี ดังนี้**

๑) จัดงานบ้านให้เรียบร้อย

๒) สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสอง
ฝ่ายด้วยดี

๓) ไม่นอกใจ

๔) รักษาสมบัติที่หามาได้

๕) ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้ง
ปวง

ความกตัญญูทศเวทต่อชุมชน

อุตตรทิส ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่
มิตรสหายที่คบค้าสมาคมกันมาตั้งแต่เด็ก
จนโตนี้เอง ที่เป็นผู้คอยช่วยเหลือให้เรา
ข้ามพ้นอุปสรรคและภัยอันตรายต่าง ๆ
ในเวลาเดียวกันก็ยังเป็นกำลังสนับสนุน
ให้เราสามารถบรรลุความสำเร็จอีกด้วย
เราควรปฏิบัติกตัญญูทศเวทิตาแก่มิตร
สหาย ดังนี้

- ๑) เพื่อแม่แบ่งปัน
- ๒) พุดจามีน้ำใจ
- ๓) ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- ๔) มีตนเสมอร่วมสุขร่วมทุกข์
ด้วย
- ๕) ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน
- ๖) เมื่อเพื่อนประมาทช่วย
ป้องกัน
- ๗) เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษา
ทรัพย์สมบัติของเพื่อน
- ๘) ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
- ๙) ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
- ๑๐) นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติ
ของมิตร

ทิศเบื้องซ้ายนี้เอาจริง ๆ เข้า
กลับกลายเป็นทิศที่ใหญ่ที่สุด เพราะ
ตลอดชีวิตของคนเราต้องเกี่ยวข้องคบหา
กับผู้คนมากมาย เพราะฉะนั้น ใครมีทิศ
เบื้องซ้ายน้อยก็จะเข้าตำรา “นกไม่มีขน
คนไม่มีเพื่อน” บินก็ไม่ขึ้น โดกก็ไม่ได้อ

เตรียมจะเป็นนกกบิ่ง เตรียมจะเป็นนกกอย่าง
กำลังเตรียมตัวตายเสียแล้ว

อุปริมทิส ทิศเบื้องบน ได้แก่
พระสงฆ์ สมณพราหมณ์ เราชาวพุทธก็มี
พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจ เพราะ
ท่านเป็นผู้ที่สูงด้วยคุณธรรม อีกทั้งยังเป็น
ผู้ชี้ทิศและเป็นแหล่งผลิตศีลธรรมอีกด้วย
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดให้
พระสงฆ์เป็นทิศเบื้องบน เพื่อเป็นแหล่ง
ผลิตศีลธรรมแล้ว ป้อนศีลธรรมนั้นให้กับ
อีก ๕ ทิศที่เหลือโดยเฉพาะ ๒ ทิศที่
สำคัญ คือ ทิศเบื้องหน้ากับทิศเบื้องขวา
เพื่อให้ทิศทั้ง ๒ นี้ นำศีลธรรมที่ได้มา
ป้อนให้กับบุคคลที่อยู่ตรงกลาง ส่วน
พระสงฆ์เองเมื่อมีโอกาสท่านก็จะลงมา
ป้อนศีลธรรมให้กับบุคคลที่อยู่ตรงกลาง
ด้วยตัวของท่านเช่นกัน คุณหัสดีควร
ปฏิบัติกตัญญู ทศเวทิตาแก่พระสงฆ์ ดังนี้

- ๑) จะทำอะไรก็ทำด้วยเมตตา
- ๒) จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา
- ๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
- ๔) ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
- ๕) อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

ดังตัวอย่าง เช่น นางวิสาขามหา
อุบาสิกา ผู้ได้ชื่อว่ามี ความกตัญญูต่อ
พระสงฆ์ ท่านมีความกตัญญูต่อพระสงฆ์
อย่างไร ในฐานะที่เราเป็นคนธรรมดา
สามัญทั่วไปเพียงแค่ว่าเรารู้จักจดจำและ
ทดแทนบุญคุณของพระสงฆ์ตามวิธีที่ได้
กล่าวมาข้างต้นนี้และก็นับว่าประเสริฐยิ่ง
นัก

เหตุภูมิทิศ ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง ใครมีลูกน้องมาก ๆ ก็เบาแรงกาย คือไม่ต้องทำงานหนัก หนักแรงกายจนเกินไป แต่ว่าอาจจะหนักแรงใจบ้าง ถ้าฝึกเขาไม่เป็นซึ่งก็โทษใครไม่ได้นอกจากโทษตัวเอง แล้วก็รู้ไว้ด้วยว่าทิศเบื้องล่างนี้เอง ที่คอยเป็นฐานเป็นกำลัง เป็นที่มาแห่งทรัพย์สินเงินทองสำหรับเอามาใช้เป็นกองเสปียงในการหล่อเลี้ยงชีวิตของเรา และแน่นอนเราจะมีทรัพย์สินมาใช้ในการสร้างบุญสร้างบารมีได้มากน้อยเท่าไร ก็มาจากทิศเบื้องล่าง เพราะฉะนั้นอย่าได้มองข้ามทิศเบื้องล่างกันทีเดียว นายจ้างควรปฏิบัติกตัญญู กตเวทิตาแก่ลูกจ้าง ดังนี้

- ๑) จัดการงานให้ทำตามกำลังความสามารถ
- ๒) ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่
- ๓) จัดสวัสดิการที่ดีมีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น
- ๔) ได้ของแปลก ๆ พิเศษมา ก็แบ่งปันให้
- ๕) ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร

ลูกจ้างควรปฏิบัติกตัญญู กตเวทิตาแก่นายจ้าง ดังนี้

- ๑) เริ่มทำงานก่อน
- ๒) เลิกงานทีหลัง
- ๓) เอาแต่ของทีนายให้

๔) ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น

๕) นำความดีของนายไปเผยแพร่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๓ : ๒๔๑)

ความกตัญญูทศทิศต่อประเทศ

ความกตัญญูทศทิศต่อชาติถึงแม้ว่าชาตินั้นจะไม่ใช่ตัวบุคคล เป็นเพียงแค่ผืนแผ่นดินที่เราอาศัยอยู่ แต่ก็ใช้ว่าจะกระทำการอันเป็นการแสดงถึงความมีกตัญญูทศทิศต่อผืนแผ่นดินไม่ได้ เพราะชาติเป็นผืนแผ่นดินที่ทำให้เรากำเนิด อาศัยอยู่ และทำกินได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข ชาติยังมีส่วนในการปกป้องเราจากการรุกราน และชาติเปรียบเสมือนเกียรติยศของเรา ให้เราได้มีชื่อว่าเป็นผู้ที่มีแผ่นดินอยู่อาศัย ไม่ใช่บุคคลหรือชนเผ่าเร่ร่อน เพราะชาตินี้มีบุญคุณต่อเราเช่นนี้เอง เราจึงควรกระทำการอันเป็นการแสดงถึงความมีกตัญญูทศทิศต่อชาติ ด้วยการช่วยกันสร้างให้ชาตินั้นเป็นชาติที่เข้มแข็ง ไม่ว่าจะเข้มแข็งในเรื่องวัฒนธรรม จริยธรรม ด้านเศรษฐกิจ หรือทางทหาร หากผู้ใดได้มีโอกาสเข้ารับราชการทหารอย่างซื่อสัตย์ และเต็มใจ อีกทั้งยังปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างสุจริตและเคร่งครัดต่อระเบียบวินัยแล้ว ผู้นั้นย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความกตัญญูต่อประเทศชาติแล้ว

ทั้งนี้ยังมีวิธีแสดงความกตัญญูทศทิศต่อชาติอย่างง่าย ๆ ดังนี้ ๑) ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีเป็นพลเมือง

ดีของชาติ เช่น ถ้าเป็นเด็กต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีความรับผิดชอบ มีกิริยามารยาทงดงาม มีความซื่อสัตย์ และมีความเมตตากรุณา เป็นต้น ๒) ศรัทธาและยึดมั่นในพระรัตนตรัย หรือยึดมั่นในศาสนาที่ดั่งงาม ๓) เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จะต้องประกอบอาชีพสุจริต รู้จักเลี้ยงชีพและแสวงหาทรัพย์ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ๔) บำรุงรักษาชาติด้วยการเสียภาษี การใช้จ่ายสิ่งของตนเองและของสาธารณชนอย่างเห็นคุณค่า และประหยัดอดออมไม่ฟุ่มเฟือย ๕) มีความสามัคคีรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวรักใคร่กลมเกลียวกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ๖) มีความขยันหมั่นเพียรไม่ท้อถอย เพียรพยายามที่จะทำให้ชาติบ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้า ๗) รักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงเพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสามารถทำประโยชน์ให้ประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ ๘) รักษาและวางแผนวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชาติ ๙) จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ๑๐) ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างเคร่งครัด

ความกตัญญูกตเวทิต่อศาสนา

ศาสนานั้น คือ วิธีและแบบอย่าง ที่มนุษย์ผู้มีจิตนับถือพึงนำไปปฏิบัติ เพราะไม่ว่าในชุมชนไหน ศาสนาใด ล้วนแล้วแต่สั่งสอนให้มนุษย์มีจิตใจที่ดี มีความคิดและการกระทำที่ดี อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้จิตใจของคนในชุมชน

เหล่านั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ ศาสนาจึงมีพระคุณต่อเราในฐานะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์นั้นได้เจริญอยู่ในวิถีทางที่ดี ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และป้องกันมนุษย์จากภัยต่าง ๆ ที่มนุษย์สามารถก่อให้เกิดขึ้นได้กับมนุษย์ด้วยกันเอง เพราะในศาสนาได้สอนทั้งคุณธรรมจริยธรรม ยกตัวอย่างเช่น ศาสนาพุทธอันเป็นศาสนาที่คนในชาติไทยส่วนใหญ่ นั้น ยึดมั่น และเคารพนับถือเป็นส่วนใหญ่ ศาสนาพุทธสอนให้มนุษย์เรามีความเมตตา ตัดสินและแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาตามความถูกต้อง สอนให้เราฝึกจิตใจตนเองให้สงบนิ่ง และสอนให้มนุษย์หลีกเลี่ยงจากอบายมุขต่าง ๆ ดังนั้น จึงถือได้ว่าศาสนาพุทธนั้น มีพระคุณแก่เราอย่างใหญ่หลวงสมควรอย่างยิ่งที่เราจะแสดงความกตัญญูกตเวทิตาธรรมเป็นการตอบแทน อย่างเช่นในตัวอย่างที่จะนำมาเสนอดังต่อไปนี้ และนี่เป็นเรื่องราวของพระเจ้าอโศกมหาราช หรือ พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชแห่งประเทศอินเดีย ในสมัย พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ประมาณสองร้อยปีเศษ พระองค์ทรงมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง (พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญา นันทภิกขุ), ๒๕๓๖ : ๖๕)

พระอุปคุตมหาเถระได้พาพระเจ้าอโศกฯ เสด็จออกจากกรีกแสวงบุญสักการะบูชาสถานที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเคยเสด็จประทับทุกแห่ง พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างอนุสรณ์สถานเป็น

สัญลักษณ์พร้อมจารึกประวัติความเป็นมาให้อุณหภูมิร้อนหลังราลึกลงมาจนทุกวันนี้ พระพุทธศาสนาในรัชสมัยพระเจ้าอโศกฯ ได้แผ่ขยายไปทั่วพระราชอาณาจักร คณะสงฆ์ได้รับราชูปถัมภ์และอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศกฯ และคบคิดเป็นอย่างดี

ความกตัญญูต่องานต่อพระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์นั้น เป็นผู้ที่เปี่ยมด้วยสติปัญญา ความเตตาและความดีงาม อีกทั้งยังเป็นผู้ที่หล่อหลอมให้คนในประเทศนั้นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและปกครองประเทศนั้น ๆ ให้เป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากจะกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช อันเป็นพระมหากษัตริย์ที่เรารู้จัก ตลอดเวลาแห่งการครองราชย์นั้น พระองค์ได้ทรงงานอย่างหนักหน่วงด้วยความตั้งพระทัยให้พสกนิกรชาวไทยนั้นได้อยู่ดีกินดีมีความสุขสงบ และบริบูรณ์ไปด้วยความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน พระองค์เป็นกษัตริย์พระองค์แรกและพระองค์เดียวที่เสด็จไปทุกหนแห่งที่มีประชาชนชาวไทยอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะฝนตก น้ำท่วม อยู่ที่ทุรกันดารห่างไกล พร้อมทั้งยังได้ประทานวิธีสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรในถิ่นนั้น พระองค์ทรงมีโครงการมากมายที่สามารถพลิกให้ความทุรกันดารกลายเป็นความอุดมสมบูรณ์แก่พสกนิกรด้วยพระมหากรุณาธิคุณ และ

เนื่องด้วยพระมหากษัตริย์มีพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรชาวไทยอย่างใหญ่หลวง เราในฐานะเป็นคนไทยก็ควรจะสำนึกและปฏิบัติกตัญญูต่องานต่อพระมหากษัตริย์ ด้วยการเทิดทูนและดำเนินวิถีชีวิตและคิดตามพระองค์ เพราะหากถ้าเราคนไทยนั้นไม่ใส่ใจและปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์แล้วบ้านเมืองชาติไทยก็จะไร้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์และความสงบสุข

บทสรุป

การพัฒนาสังคมให้มีความสุขและเจริญรุ่งเรือง สมาชิกในสังคมต้องเป็นคนดีมีคุณภาพ และปฏิบัติตามหลักธรรมในการพัฒนาสังคม โดยเริ่มตั้งแต่การมีครอบครัวที่อบอุ่น ซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ การเลือกคู่ครองที่ดีที่เป็นคู่สร้างคู่สมหรือเป็นคู่ศีลธรรมคู่ความดีกัน เพื่อจะได้หัวหน้าครอบครัวที่ดีทำให้มีหลักฐานมั่นคงและได้ทายาทที่ดี ซึ่งจะพัฒนาเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม เป็นคนมีศีลธรรม พึ่งตนเองได้ อยู่ร่วมกันกับสังคมได้เป็นอย่างดีมีคุณธรรมประจำใจ เพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมอย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และที่สำคัญทุกคนในสังคมจะต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนให้ครบทุกสถานภาพตามหลักธรรมของทศ ๖ คือ ในฐานะบิดา มารดา กับบุตร สามีกับภรรยา ครูอาจารย์กับศิษย์ เพื่อนกับเพื่อน นายจ้างกับลูกจ้าง และผู้เผยแพร่

ศาสนากับประชาชน ถ้าทุกคนยึดถือและปฏิบัติตามหลักธรรมตามบทบาทหน้าที่นั้น ๆ แล้ว ย่อมนำความสุขความเจริญรุ่งเรือง มาสู่สังคมอย่างแน่นอนและตลอดไป เพราะสังคมมนุษย์ทุกวันนี้ล้วนแล้วแต่่วนเวียนอยู่ในวังวนของความทุกข์ “ทุกข์เหล่านี้ก็เป็นละครของโลกอยู่ชั่วครั้งชั่วคราวแล้วก็เลิกกันไปลาโรงกันไป เก็บฉากกันไปหายไปหมด ไม่รู้ไปทางไหนก็เป็นละครโลกนั่นเอง ถ้าว่าใครมีปัญหาที่ปล่อยความยึดถือสิ่งที่ไม่เที่ยงนั้นเสีย ถ้าเป็นคนโง่ก็ไปยึดถือสิ่งที่ไม่เที่ยง มันก็ต้องร้องไห้เศร้าโศกเสียใจไปเข้าใจว่าเป็นของเรา นั้นมันโง่ไม่รู้จริงตามธาตุธรรมเหล่านี้” (พระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร), ๒๕๕๕ : ๑๗๖)

ในวัฒนธรรมของชาวตะวันออกมีการสอนกันมากถึงเรื่องความกตัญญูกตเวทิต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ ตัวอย่างเช่น ชาวจีนที่บันทึกเรื่องราวบุคคลที่ถือเป็น ๒๔ ยอดกตัญญูสำหรับเป็นแบบอย่างไว้สอนลูกหลานเป็นต้น อันที่จริงแม้แต่บุคคลที่เรารู้จักคุ้นเคยก็เป็นกลุ่มคนที่เราต้องพึ่งอาศัยเวลาที่มีปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ เช่นกัน นอกเหนือจากการพึ่งพ่อแม่และสมาชิกในครอบครัวที่ใกล้ชิด เราอาจเรียกองค์ประกอบของคนที่รู้จักคุ้นเคยที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตส่วนนี้โดยรวม ๆ ว่า

เป็นสถาบันครอบครัวและญาติมิตร ซึ่งถ้าสถาบันส่วนนี้ถูกละเลยผู้คนไม่รู้คุณค่าและปฏิบัติต่อสถาบันดังกล่าวอย่างอกตัญญูไม่รู้คุณ เช่น ไม่ช่วยเหลือเกื้อกูลสมาชิกในครอบครัวและญาติมิตรที่เคยให้ความเอื้ออาทรต่อเรา อันเป็นการปฏิบัติต่อคนเหล่านั้นอย่างไม่กตัญญูรู้คุณต่อไปเมื่อเรามีปัญหาความเดือดร้อนอะไร ก็คงจะหวังพึ่งสมาชิกในครอบครัวและญาติมิตรเหล่านั้นได้ยากเป็นต้น

หากผู้คนในสังคมต้องใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยว ต่างคนต่างอยู่แบบตัวใครตัวมัน ปราศจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แม้แต่กับสมาชิกในครอบครัวและญาติมิตรคนรู้จัก ก็ยังพึ่งพาอาศัยกันไม่ได้ สังคมที่ผู้คนมีชีวิตอย่างโดดเดี่ยวอ้างว้างเห็นแก่ตัวจัดเช่นนี้ จะเป็นสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขได้อย่างไรและด้วยเหตุที่พ่อแม่ครูอาจารย์และพระมหากษัตริย์ ได้สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ลูก จึงนับว่าเป็นผู้มีคุณและสมควรอย่างยิ่งที่ทุก ๆ คนควรที่จะตอบแทนคุณ คือ สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ท่านเหล่านั้นบ้างตามสมควรแก่ความสามารถและโอกาสเอื้ออำนวย หากเป็นเช่นนี้แล้ว สังคมของเราก็จะบังเกิดเป็นสังคมที่มีแต่ความสงบสุขและสันติในที่สุด

บรรณานุกรม

- ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๕๖). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๕. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), (๒๕๓๖). กัตถัญญุตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), (๒๕๓๘). ธรรมะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๕๓). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ว.วชิรเมธี, (๒๕๔๙). พิมพ์ครั้งที่ ๙. “ธรรมะเกร็ดแก้ว”. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง จำกัด.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), (๒๕๕๒). มงคลยอตชีวิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.